

RUOTSIN TARKASTUSVIRASTO TARKASTELUN KOURISSA

Jan Wallenberg: Några effektivitetsproblem i statlig byråkrati. Lund, Studentlitteratur 1985. 193 s.

Wallenbergin väitöskirjan tarkoituksena on tavallaan tarkastaa tarkastusta eli arvioida Ruotsin tarkastusviraston RRV:n hallinnontarkastusten (*förvaltningsrevision*) vaikuttavuutta. Teoksessaan tekijä käy periaatteellista keskustelua, arvioi RRV:n toimintaa työmarkkinahallituksen, terveys- ja sosiaalishallituksen sekä poliisihallituksen tarkastuksissa samoin kuin tekee päätelmiään erityelynsä perusteella. Ruotsalaisten ja suomalaisten väitöskirjoja koskevien nykykäsitysten eroa kuvastaa se, ettei Wallenberg ole varsinaisesti pyrkinyt kehittämään omaa tarkastelutapaansa eikä soveltamaan mitään erityistä metodia aiheensa erittelyyn.

Väitöskirjassa tuodaan esiin kaksi vakiintunutta politiikan tutkijoiden käsitystä julkisesta hallinnosta. Ensimmäisessä näistä hallinto nähdään keskitetylle poliittiselle tahdolle alistetuksi valmistelijaksi ja toimeenpanijaksi. Toisen käsityksen mukaan hallinto on yhteiskunnan intressitahojen läpituokema arena, jolla ei tässäkin tapauksessa ole suurta itsenäistä merkitystä ja jota luonnehtii pitkälle viety desentralisaatio. Wallenbergin keskeisenä teesinä on se, että RRV perustaa toimintansa edelliseen malliin, kun taas monissa tarkastuskohteissa jälkimmäinen malli olisi realistisempi.

Väitöskirjan arviointia vaikeuttaa suuresti se, ettei käytössä ole ollut systemaattista tutkimusmetodia. Eriteltyjen kolmentoista tarkastuskertomuksen sisältöä on sen sijaan yleispiirteisesti tutkittu siltä kannalta, missä määrin niissä voidaan katsoa esiintyvän mainittujen kahden hallintoa koskevan käsityksen piirteitä.

Jo vakiintuneiden tekstien analyysissa käytetty metodi sisällönanalyysi olisi tuonut esiin rikkaampia vivahteita. Sisällönanalyysia tulkitsevat ja kriittiset laaja-alaiset tekstianalyysit olisivat puolestaan tehneet mahdolliseksi myös sellaisten seikkojen erittelyn, joita ei suoraan näy teksteistä. Tunteehan jokainen tarkastaja ja tarkastusta syvemmin tutkinut esimerkiksi tarkastuksen moninaiset epäsuorat vaikutukset. Tarkastajien paikalletulo, pelkkä tietopyyntö tarkastusvirastosta tai pelkkä tarkastuksen olemassaolo eivät jää vaille omaa suurta merkitystään riippumatta siitä, mitä kertomuksissa ja päätöksissä sanotaan. Tarkastus on myös jatkuva prosessi. Tuoremmat tarkastukset perustuvat monelta osin aikaisemmin karttuneille tiedoille sekä tarkastajien ja tarkastusviraston tarkastuskokemukselle, joten yksittäinen tarkastus on vain lenkki pitkässä ketjussa.

Wallenbergin väitöskirjan vakavin ongelma aiheutuu teoksessa tietoon ja

tiedonmuodostukseen kohdistetun huomion suppeudesta. Nykyisessä tietoteknistyvässä yhteiskunnassa on nähtävissä, että modernissa tarkastuksessa on yhä suuremmassa määrin kysymys muodostetun tiedon oikeellisuuden sekä vastaavien tietojärjestelmien arvioinnista. Kohdistamalla tarkastuksen huomio näin voidaan välttää ikuiset ja koskaan ratkeamattomat kiistat siitä, tukeeko tarkastus keskitettyä virkavaltaista päätöksentekoa vai ottaako se osaa intressiryhmien temmellykseen yhteiskunnan kentillä.

Samoin voidaan välttää samanlaiset hedelmättömät väittelyt siitä, mikä on tarkastuksen rooli suhteessa politiikkaan. Tarkastus ei voi luonnollisesti ottaa kantaa siihen, ovatko jotkut poliittiset ratkaisut olleet suotavia – mutta tässä yhteydessä ei malta olla toistamatta äskettäin edesmenneen tarkastusviraston tarkastusneuvoksen sanoja: »En ole koskaan nähnyt mitään estettä sille, ettei tarkastusvirasto voisi osoittaa eduskunnallekin, ettei tehtyjen ratkaisujen pohjana ollut tieto ole ollut pätevää.»

Pertti Ahonen